

WANNEER WORDT EEN GEINTJE EEN ROTSTREEK? INTERACTIEF THEATER OVER DIGITAAL PESTEN VOOR LEERLINGEN, OUDERS EN DOCENTEN

Lotte Huijning in samenwerking met Ien van Nieuwenhuijzen

Internetpesten blijkt een hot item in onderwijsland. MSN, hyves en andere profielsites bieden legio mogelijkheden om medeleerlingen belachelijk te maken. Het traditionele pesten, zo wordt ‘face to face’ pesten zonder digitale tussenkomst inmiddels genoemd, wordt ‘verrijkt’ met kettingmails, ontraceerbare bedreigingen, doorgestuurde foto’s, publiekelijk gemaakte privé opnames of informatie. De snelheid en anonimiteit van internet maken deze manier van pesten enorm ingewikkeld en schadelijk. Het Try-Out-theater (www.try-out-theater.nl) biedt leerlingen, ouders en docenten inzicht in deze problematiek. In hun voorstellingen op scholen worden toeschouwers getransformeerd van spectators naar spectactors die actief meedenken en meespelen. Het op deze manier samen verkennen van een thema blijkt heel waardevol te zijn.

Sanne en Pieter zitten op het schoolplein en confronteren Iris lachend met het feit, dat ze een ‘geintje’ met haar hebben uitgehaald op het internet. Iris is er kapot van, en slaat dicht. Leerling Veronique staat op uit het publiek en neemt de rol van Iris op het podium over.

Veronique: Vind jij dat normaal?

Sanne: Wat?

Veronique: Dat je mij via MSN vertelt dat ik de hoofdrol heb, terwijl dat niet zo is.

Sanne: Dan moet je dat maar niet geloven.

Veronique: Maar het was belangrijk voor me! Wat, als ik het bij jou zou doen, met iets wat voor jóu belangrijk is?

Sanne staat even met haar mond vol tanden.

Bij de vraag ‘wie zit er regelmatig op internet?’ steken alle leerlingen uit het publiek hun hand op. Ook bij de vraag ‘wie heeft er wel eens te maken gehad met digitaal pesten?’ gaan vrijwel alle handen omhoog. De voorbeelden die genoemd worden lopen uiteen van doodsbedreigingen via MSN tot pijnlijke filmpjes op YouTube. Leraren vertellen schokkende verhalen over hoe verstrekkend de gevolgen kunnen zijn. Kinderen die geschorst worden, niet meer naar school willen of zichzelf wat aandoen. Dat jongeren blootgesteld worden aan digitaal pesten is duidelijk, maar minder duidelijk is hoe

dit moet worden aangepakt. De meeste jongeren gaan redelijk naïef en met veel plezier hun gang in de digitale wereld. Hun ouders en docenten hebben vaak veel vragen en zorgen over wat hun kinderen doen achter de computer.

1. Try-Out-theater

Wij bieden met Try-Out-theater leerlingen, ouders en docenten inzicht in de problematiek van internetpesten. Onze methode is forumtheater, een interactieve theatervorm waarbij toeschouwers niet alleen kijken naar onze scènes maar hun interventies juist kunnen uitproberen. In het bovenstaande voorbeeld worden Sanne, Pieter en aanvankelijk ook Iris door acteurs gespeeld. Zij laten een scène zien waarin Iris via MSN te horen krijgt dat zij de felbegeerde hoofdrol in de schoolmusical heeft. Iris is zo blij met dit bericht dat ze geen moment twijfelt aan de geloofwaardigheid of afkomst. De scène vervolgt zich op het schoolplein waar Iris erachter komt dat haar klasgenoten Sanne en Pieter haar voor de grap hebben laten geloven dat ze de hoofdrol had gekregen. Sanne en Pieter vermaken zich kostelijk om de goedgegelovige Iris en de leerlingen in de zaal lachen vaak hartelijk mee. Iris is er echter behoorlijk kapot van. Zij heeft haar langgekoesterde droom zojuist in rook zien opgaan en ze wordt tegelijkertijd keihard uitgelachen.

Nadat de leerlingen hebben gezien hoe slecht het geintje van Sanne en Pieter bij Iris is aangekomen, slaat de stemming onder de toeschouwers om. Plotseling wordt het effect van een ogenschijnlijk onschuldige handeling zichtbaar. Als jij als individu achter je eigen computer een bericht verzendt, zie je niet hoe het aankomt. Nu laat het personage Iris de gevolgen en de andere kant van het verhaal zien. Op dit moment krijgen de leerlingen uit het publiek de kans om het podium te betreden. Zij kunnen de scène een andere draai geven, zoals leerling Veronique in het eerste voorbeeld. Veronique komt op het podium en wordt even Iris en vanuit die positie kan zij de scène beïnvloeden. Veronique kiest ervoor om direct voor zichzelf op te komen met als gevolg dat Sanne met haar mond vol tanden staat. Andere leerlingen halen misschien liever de mentor er bij, of zoeken vrienden op om samen iets tegen Sanne en Pieter te beginnen. De leerlingen kunnen onderzoeken wat voor hun wel en niet werkt in zo'n situatie. Ieder publiekslid kiest z'n eigen aanvliegroute waar de acteurs in de rollen van Sanne en Pieter vervolgens op inspelen.

2. Forumtheater

De Braziliaan Augusto Boal is de grondlegger van het forumtheater (Boal 1995). Hij ontwikkelde deze vorm van theater waarbij de toeschouwer wordt getransformeerd van spectator naar *spectator*. Je bent niet langer een passief, anoniem lid van een zittende massa, maar kan als individu handelingsalternatieven uitproberen. De gevolgen van wat jij doet of niet doet, worden duidelijk gemaakt doordat de acteurs reageren vanuit hun rol maar ook wat jij met jouw manier van doen bij ze oproept. Ze staan open voor wat

het meespelende publiekslid aanbiedt en dat gaat verder dan alleen de gekozen woorden. Stem, houding, positie, *alles speelt mee*.

De *spectators* krijgen de mogelijkheid om hun inzichten te vergroten en hun eigen oplossingen te kiezen. Die oplossingen worden door ons als gezelschap zo neutraal mogelijk naast elkaar gezet en we laten het aan het publiek over om te bepalen wat wel en wat geen geslaagde aanpak was. Forumtheater maakt geen voorstelling met een boodschap over goed of fout. Naar je mentor gaan is niet beter of slechter dan direct voor jezelf opkomen. Onze boodschap is dat ieder datgene moet doen wat bij hem of haar past. Er zijn tal van verschillende interventies die naast elkaar kunnen bestaan en die allemaal effectief zijn.

Forumtheater is één van de vertakkingen van Theatre of the Oppressed (www.theatreoftheoppressed.org). Een stroming die vanaf de jaren zeventig empowerment en democratie probeert te bewerkstelligen in verschillende landen wereldwijd. Activering is een terugkerend element in alle vormen van deze stroming. Theatre of the Oppressed wil mensen in beweging brengen en ze zelf hun richting laten kiezen. De onderwerpen die behandeld worden zijn zo divers als de culturen waar zij uit voortkomen. Stemrecht, de positie van daklozen in de maatschappij, seksuele voorlichting, discriminatie, alles kan een aanleiding zijn voor een forumvoorstelling zo lang het maar een onderwerp is waar mensen op een directe manier bij betrokken zijn (vgl. Van Nieuwenhuijzen 2002).

Nu klinkt de naam Theatre of the Oppressed of Theater van de Onderdrukten misschien nogal groots en dramatisch. Onderdrukking wordt binnen het gedachtegoed echter heel breed opgevat. Het gaat niet alleen om de onderdrukking door machtigere of sterkere mensen maar ook over hoe je jezelf ‘onderdrukt’ door je beperkende overtuigingen. Onze protagonisten zijn divers en niet alleen gepesten. Een ander voorbeeld is een pester die het niet voor elkaar krijgt om te stoppen met pesten of een personage dat het wil opnemen voor een ander maar niet weet hoe. Je kan het spotlicht op alle kanten van een situatie zetten en vervolgens met de *spectators* proberen de protagonist zijn doel te laten bereiken.

In elke scène is er maar één personage waar de *spectators* op kunnen inspringen. Het publiek moet zich met dit personage kunnen identificeren, hoewel het iets probeert te bereiken wat niet lukt. Het personage Iris wil bijvoorbeeld dat Sanne en Pieter haar niet langer te grazen nemen, maar aan het eind van de scène blijken haar pogingen tevergeefs. In de terminologie van Theatre of the Oppressed is Iris de *protagonist* en zijn Sanne en Pieter de tegenstrevers of *antagonisten*. Nu zijn er wel eens leerlingen die het podium op komen en graag Sanne of Pieter willen spelen. Ze willen de scène veranderen en bijvoorbeeld de pesters aardiger maken om zo de situatie beter te laten aflopen. Wij proberen die leerlingen uit te leggen dat ze in deze scène alleen op Iris kunnen inspringen omdat je anderen alleen met je eigen gedrag kunt veranderen. Je kunt niet je klasgenoten kiezen en helemaal vormen naar jouw wensen. Sanne en Pieter veranderen niet plotsklaps. Met die klasgenoten zul je het moeten rooien, maar jij kan met jouw doen en laten invloed hebben op hoe ze met jou omgaan.

2.1. *Integrale aanpak*

Try-Out-theater heeft zich gespecialiseerd in onderwijssituaties. Wij hebben een aanbod dat reikt van wij/zij cultuur tot traditioneel pesten en verder. Toen wij ons gingen verdiepen in de problematiek van internetpesten kwamen wij erachter dat niet alleen

leerlingen worstelden met de nadelen van de digitale wereld, maar dat ouders en docenten even goed of zelfs meer met hun handen in het haar zaten. In overleg met een school waar zich een ernstig internetpest-incident had voorgedaan, ontwikkelden we een integrale aanpak voor deze problematiek.

Try-Out-theater en de scholen waar wij mij samenwerken willen digitaal pesten aanpakken door alle betrokken partijen te benaderen via de school. Digitaal pesten is erg ongrijpbaar en het risico bestaat dat de verantwoordelijken naar elkaar blijven wijzen. De ouders vinden het de taak van de docenten omdat het gaat om contacten tussen klasgenoten. De docenten vinden het de verantwoordelijkheid van de ouders want de computer staat thuis. Uiteindelijk ontkom je er niet aan dat iedereen zijn verantwoordelijkheid zal moeten nemen, wil je echt iets ondernemen tegen internetpesten. Zo hebben we scènes gemaakt rond Sanne, Pieter en Iris voor leerlingen, ouders en docenten. In elke versie ligt de focus net even anders zodat de lastige vragen voor die partij aan het licht komen. We spelen deze voorstellingen op verschillende momenten voor elke groep apart, zodat elke groep met elkaar kan uitwisselen en oplossingen kan uitproberen.

Op het podium is Iris thuisgekomen van school. In tranen. Haar klasgenoten hebben haar laten geloven dat ze de hoofdrol in de musical had. Ze was zo blij! Maar helemaal niet waar dus. De vader van Iris zit er hulpeloos en afwachting bij als hij het verhaal van zijn dochter hoort. Een moeder uit het publiek (Janet) staat op en vervangt de hulpeloos kijkende acteur.

Janet: Ik ga de school bellen.

Iris: Nee, niet doen! Dan wordt het alleen maar erger.

Janet: Oké. Wat wil jij dan? Het allemaal zo laten?

Iris: Nee...

Janet: Wat dan?

Iris: Ik weet het niet.

Janet: Misschien kan ik je daarbij helpen?

Zoals uit dit bovenstaande voorbeeld ook blijkt wordt een forumvoorstelling gekenmerkt door samen zoeken en is niet elke interventie een pasklaar antwoord. Het doel van een voorstelling is ook niet om direct met zulke pasklare antwoorden te komen. Juist het met andere betrokkenen verkennen van een thema is heel waardevol. Het maakt niet uit als een publiekslid is ingesprongen, maar op een dood spoor blijkt beland of de draad kwijt is. Het hele publiek kan suggesties geven over hoe verder te gaan of opstaan om het over te nemen. Met elkaar maak je stappen en ieder kan voortborduren op de vorige inspringer of zijn eigen interventie uitproberen.

3. Wanneer wordt een geintje een rotstreek?

Heeft Iris geen gevoel voor humor of zijn Sanne en Pieter over de schreef gegaan? Wat is belangrijker: de privacy van je kind of dat je weet wat hij uitspookt op internet? Moet ik me als docent bemoeien met wat zich thuis achter de computer voltrekt? Wil je kinderen beschermen en beperken of laat je ze experimenteren met de kans dat het fout gaat?

Zoals gezegd biedt forumtheater geen vaststaande antwoorden op dit soort morele vragen. De methode probeert mensen zelf aan het denken te zetten en deze gedachtes om te zetten in handelen. De acties kunnen uitgeprobeerd worden in de veilige schijnwerkelijkheid van het theater en gaandeweg de voorstelling ontstaat een scala aan handelingsalternatieven verzameld door alle aanwezige individuen.

En dan de link met 'de echte wereld'. Hoe kom je van het theater naar de realiteit? Onze methodiek is een warming-up. Tijdens de scènes en het meespelen worden de verschillende kanten van het thema concreet en wordt duidelijk waar iedereen staat. De betrokkenen hebben met elkaar het materiaal verzameld om mee verder te gaan.

Een aantal voorbeelden:

- Leerlingen kunnen in de mentorles met elkaar een internetpest-protocol opstellen aan de hand van wat zij wel en niet acceptabel vonden in de gespeelde scènes.
- Ouders hebben vastgesteld dat ze de nodige digitale kennis ontberen. Zij kunnen via de ouderraad of via de school een informatieavond te organiseren waarbij ze iemand van Mijn Kind Online aan het woord laten.
- Docenten kunnen een studiemiddag houden waarbij zij een plan van aanpak bij internetpesten ontwerpen.

4. Praktijk

Try-Out-theater probeert zoveel mogelijk scholen te interesseren voor onze integrale aanpak van digitaal pesten. Sommige scholen zien de toegevoegde waarde van dit concept en gaan zelfs nog een stap verder. Zij vragen ons de docenten te trainen in de mogelijkheden van interactief theater zodat de docenten deze methode vaker kunnen inzetten in hun lessen. Andere scholen willen alleen de voorstellingen afnemen voor leerlingen. Vaak zijn docenten zo enthousiast na het zien van onze methode dat ze Try-Out-theater ook uitnodigen voor een studiedag, congres of ouderavond. Helaas zijn er ook scholen die internetpesten voor al als een probleem van leerlingen onderling zien en niet de andere partijen betrekken bij deze problematiek.

Wij benadrukken altijd dat er vervolgstappen gezet moeten worden na de voorstelling en proberen dat in het traject voor de voorstelling af te spreken met de contactpersoon van de school. We geven tips over hoe een school dit kan aanpakken en een enkele keer worden we daar als gezelschap bij betrokken. Het inlassen van een mentor-uur aansluitend op de voorstelling is zo'n vervolgstap die volgens verschillende scholen veel heeft opgeleverd. Leerlingen kunnen delen wat ze herkennen, wat ze ervan vinden en wat ze er met elkaar aan willen doen. Door het zien en meedoen zijn ze zich opnieuw bewust van hun rol bij deze dilemma's en zijn ze geactiveerd. Een variant hierop is dat je de

acteurs in hun rollen met verschillende klassen laat meegaan voor een gesprek. Ook zou bijvoorbeeld in de dramalessen interactief theater over relevante onderwerpen gemaakt kunnen worden of kunnen de scènes uit de voorstelling nagespeeld worden. Bij een aantal scholen komen we al een aantal jaar en zij plaatsen onze voorstellingen in een themaweek over pesten. Hoewel wij scholen adviseren bij het inrichten van een vervolg ligt de beslissing en uiteindelijke invulling ervan bij de school. Alle betrokkenen bij de voorstellingen erkennen het warming-up effect en dat de thematiek gaat leven. We hopen dat er buiten ons gezichtsveld ook voor een passende cooling down wordt gezorgd, omdat we bang zijn dat alles wat we hebben opgeschud anders weer rustig neerddarrelt. Dan verwordt de voorstelling tot een 'leuke en leerzame middag' en blijft de verandering op grotere schaal uit.

Bij het uitblijven van zulke vervolgstappen koesteren we als Try-Out-theater altijd de hoop dat we in ieder geval op micro-niveau iets hebben bereikt. Vaak bespreken we achteraf in de kleedkamer die ene leerling die er eerst zo verlegen bij zat en toen op het podium flink van zich afbeet. Of die jongen die vol bravoure de boel op stelten wilde zetten en ineens de ernst van de situatie tot zich liet doordringen en heel serieus anderen ging aanspreken op hun gedrag. Dat zijn de pareltjes van het forumtheater. Als acteur of voorstellingsbegeleider houd je soms je adem in bij de kracht of eerlijkheid van de mensen die het podium op komen. Mensen zijn niet aan acteren. Ze zijn zichzelf. Zij laten zien waar ze mee worstelen en met elkaar proberen we te kijken naar hoe boven te komen. Try-Out-theater doet de voorzet, maar het is aan de betrokkenen om vervolgens echt een verschil te maken.

Lotte Huijing is afgestudeerd aan de Universiteit voor Humanistiek en werkzaam bij het Try-Out-Theater. Zij houdt zich bezig met interactief theater, (morele) educatie, regisseren, presenteren en het aanwenden van drama om persoonlijke expressie te bevorderen.

Literatuur

- BOAL, AUGUSTO (1995). *The rainbow of desire. The Boal method of theatre and therapy*. London: Routledge.
- NIEUWENHUIZEN, IEN VAN (2002). *Bijvoorbeeld de liefde. Forumtheater bij voorlichting en educatie aan vluchtelingenjongeren*. Utrecht: Pharos.
- OPDEBEECK, LUC, RONALD MATTHIJSEN. *De mens in de hoofdrol. Handleiding participatief drama*. Rotterdam: Formaat, Werkplaats voor Participatief Drama.